

УДК 341: 316.774

ЗАБАРА І.М., кандидат юридичних наук, доцент,
кафедра міжнародного права Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СВОБОДА ІНФОРМАЦІЇ: СУЧАСНИЙ КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД У НАУЦІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

***Анотація.** У статті розглядаються основні положення концепції свободи інформації. Автор досліджує доктринальні погляди на зміст свободи інформації. Розглядається сучасне трактування свободи інформації в міжнародному праві.*

***Ключові слова:** інформація, доктрина, права людини, концепція, свобода інформації, міжнародне право.*

***Аннотация.** В статье рассматриваются основные положения концепции свободы информации. Автор исследует доктринальные взгляды на содержание свободы информации. Рассматривается современная трактовка свободы информации в международном праве.*

***Ключевые слова:** информация, доктрина, права человека, концепция, свобода информации, международное право.*

***Summary.** Article deals with the contents of the information freedom concept. The author examines the doctrinal views on the content of information freedom. The author also examines a modern interpretation of the information freedom.*

***Keywords:** information, doctrine, human rights, concept, freedom of information, international law.*

***Постановка проблеми.** Становлення і розвиток концептуальних засад інституту свободи інформації відбувається вже протягом майже сімдесятьох років, що охоплюють кілька періодів, протягом яких увага світового співтовариства зосереджувалась на широкому комплексі міжнародно-правових питань – від визначення змісту свободи інформації, до питань, пов’язаних з її реалізацією [1, с. 117-132; 2]. Інститут свободи інформації, виступаючи в якості стрижневого і ключового поняття, тим не менш, залишається одним із дискусійних і суперечливих явищ.*

В сучасних умовах широкомасштабного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій інститут свободи інформації набуває більшого значення і, відповідно, привертає більшу увагу, у зв’язку з чим постає питання щодо його сучасного бачення та перспективних напрямків розвитку. Його сучасне розуміння може бути доповнено врахуванням ключових основ, що свого часу визначили напрямки і пріоритети його розвитку в міжнародному праві. Розглянуті разом, вони, на нашу думку, дадуть комплексне бачення концепції інституту свободи інформації в сучасному міжнародному праві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що представники доктрини міжнародного права не залишили цю тему без уваги. Низкою дослідників були закладені основи для обґрунтування розвитку інституту свободи інформації в міжнародному праві. Її загальне бачення ґрунтується на досягненнях загальної теорії міжнародного права та низки галузей міжнародного права – загальнотеоретичну основу склали роботи А. Зануччи, Ю.М. Колосова, О.Г. Дніпровського, О.В. Єрмішиної, Т. Мендела, І.І. Мисика, Ф.В. Хондиуса та інших. Тематика, розглянута в наукових роботах є доволі широкою, проте, залишаються питання щодо концептуального розвитку інституту свободи інформації в сучасному міжнародному праві.

Метою статті є оцінка низки аспектів концепції свободи інформації в міжнародному праві.

Виклад основного матеріалу. Ключові концептуальні положення щодо сучасного міжнародно-правового регулювання свободи інформації були закладені на універсальному рівні резолюцією Генеральної Асамблеї ООН №59 (I) “Скликання міжнародної конференції з питання про свободу інформації” прийнятою 14 грудня 1946 року [3].

Спільне бачення світовим співтовариством ключових концептуальних положень цього інституту ґрунтувалось на загальновизнаному розумінні свободи інформації, а також розумінні її значення для міжнародно-правового регулювання тогочасних і майбутніх міжнародних інформаційних відносин. Таке бачення зводилось до низки принципових положень, що знайшло відображення в цій резолюції і полягало, зокрема, у наступному:

- по-перше, було визначено загальне поняття свободи інформації. Зазначалось, що “свобода інформації є основним правом людини і являє собою критерій усіх видів свободи, захисту яких Об’єднані Нації себе присвятили” [3]. Варто звернути увагу на кілька принципових аспектів, що випливають з цього положення, а саме:

а) свобода інформації була віднесена до категорії основних прав людини (і розумілась виключно як право людини, а не право суб’єктів міжнародного права);

б) свобода інформації була визначена в якості критерію усіх видів свободи, що підлягають захисту ООН;

- по-друге, було визначено зміст свободи інформації і умови її реалізації. Так, було зазначено, що “свобода інформації визначається як право всюди і безперешкодно збирати, передавати і опубліковувати інформаційні відомості” [3].

Принциповим в цьому визначенні виступив комплекс прав, що поєднує різні види інформаційної діяльності – збирання, передавання і опублікування. (Вважаємо дискусійною думку Ю.М. Колосова про те, що “дане визначення торкається тільки однієї сторони питання про свободу інформації – права поширювати інформацію (це право віднесено до категорії основних прав людини) і нічого не говорить про право користування інформацією” [1, с. 118]. Визначення, на нашу думку, навпаки, таку можливість надає.) Зауважимо, що важливими виступають і зазначені умови реалізації свободи інформації;

- по-третє, було визначено основний принцип свободи інформації. Визначалось, що “основним принципом її (свободи інформації) є моральний обов’язок прагнути до виявлення об’єктивних фактів і до поширення інформації без злісних намірів” [3]. Цим положенням фактично визначався загальний підхід до висвітлення подій, явищ і фактів, а також пов’язаних з ними коментарів і оцінок існуючого стану міжнародних відносин;

- по-четверте, була визначена роль інституту свободи інформації в міжнародних відносинах, як “основної передумови для будь-якої серйозної спроби сприяти досягненню миру та світовому прогресу” [3] (враховуючи можливість всюди і безперешкодно збирати, передавати і опубліковувати інформаційні відомості);

- по-п’яте, було підкреслено значення розвитку (інституту) свободи інформації і наголошено, що “взаєморозуміння і співробітництво між народами є неможливими за відсутності пильної і здорової світової суспільної думки, яка в свою чергу, цілком залежить від свободи інформації” [3].

Прийнята резолюція, безперечно, надала можливість як загального бачення, так і наступного розвитку інституту свободи інформації в міжнародному праві. Подальшим

логічним і оптимальним шляхом було б прийняття міжнародної угоди на основі запропонованих резолюцією положень. Проте, його реалізація наштовхнулася на розбіжності в підходах держав до розуміння і тлумачення положень щодо використання свободи інформації у міжнародних відносинах [1, с. 120-124; 4, с. 103-104; 5, с. 11-40]. Навіть досягнуті шляхом компромісу, залишились не повною мірою реалізовані результати роботи Конференції ООН з питання про свободу інформації 1948 року, а вони склали три проекти міжнародних конвенцій (Конвенції про свободу інформації, Конвенції про збір та міжнародну передачу новин, Конвенції про міжнародне право спростування), а також 43 резолюції за зазначеною тематикою [4, с. 103].

Подальший розвиток інституту свободи інформації відбувся в інший спосіб – шляхом включення його ключових положень до міжнародно-правових актів з прав людини. Цьому, головним чином, посприяв розвиток міжнародно-правового регулювання захисту прав людини і основних свобод. Зокрема, інститут свободи інформації було закріплено у низці міжнародних універсальних і регіональних угод – Всесвітній декларації прав людини 1948 року, Конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 року, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 року, Американській конвенції про права людини 1969 року, Африканській хартії прав людини і народів 1981 року, Конвенції ООН про права дитини 1989 року, Міжнародній конвенції про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей 1990 року, Арабській хартії прав людини 2004 року, Конвенції ООН про права інвалідів 2006 року.

Зазначимо, що міжнародні угоди дозволили не тільки закріпити, але й значно розширити і доповнити положення інституту свободи інформації.

Включений до цілої низки міжнародно-правових актів з прав людини, інститут свободи інформації отримав розвиток у складі права на свободу переконань і вільне їх виявлення (“the right to freedom of opinion and expression” (англ.), “derecho a la libertad de opinión y de expresión” (ісп.), “право на свободу убеждений и на свободное выражение их” (рос.), “a droit à la liberté d’opinion et d’expression” (фр.)).

Початок цьому було покладено статтею 19 Всесвітньої декларації прав людини 1948 року, якою було визначено, що “Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватись своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів” [6].

Наступні міжнародно-правові акти, базуючись на запропонованій юридичній конструкції, додали до цього низку уточнюючих положень, в тому числі і термінологічних і, у подальшому, деталізували як зміст самого права, так і визначили місце свободи інформації. Так, враховуючи аналогічну статтю 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року [7], фактично було визначено два складові елементи, а саме:

(1) право дотримуватись переконань (ст. 19 Всесвітньої Декларації) (“дотримуватись поглядів” – в п. 1, п. 2 ст. 19 Пакту 1966 р.) [7], а також

(2) право на вільне вираження свого погляду (п. 2 ст. 19 Пакту 1966 р.) (“виявлення” – в ст. 19 Всесвітньої Декларації).

Право дотримуватись переконань і право вільно їх виражати, на думку Комісії (з 2006 року – Ради) з прав людини ООН, різняться [8, с. 8].

Варто зауважити, що саме право на вільне вираження свого погляду (відповідно до п. 2 ст. 19 Пакту 1966 р.) включає в себе свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї (“the freedom to seek, receive and impart information and

ideas” (англ.), “la libertad de buscar, recibir y difundir informaciones e ideas” (ісп.), “свободу искать, получать и распространять всякого рода информацию и идеи” (рос.), “la liberté de rechercher, de recevoir et de répandre des information et des idées” (фр.), тобто свободу інформації.

Аналіз характеру і обсягу свободи інформації, які характеризують її сучасний стан і розвиток у контексті запропонованої вище юридичної конструкції, на нашу думку, варто здійснити, з позицій як самої природи феномену свободи, так і з позицій правового інституту свободи інформації, а саме – складу свободи інформації, умов, засобів і форм її реалізації, відповідальності та випадків її можливого обмеження.

1. Сучасне розуміння свободи, враховуючи як положення міжнародно-правових актів, так і позицію, викладену в щорічних доповідях Спеціального доповідача ООН з питання про заохочення і захист права на свободу переконань та їх вільне виявлення (1993 – 2015 рр.), базується на низці базових положень. Визначаючи природу феномену “свобода” в сенсі ст. 19 Всесвітньої декларації прав людини 1948 року та ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року, він зазначає: “Суттєвим аспектом права на свободу переконань і їх вільне вираження є двоєдина концепція свободи, що лежить в основі цього права. Ця двоєдина концепція свободи значною мірою визначає ті області, на які поширюється захист цього права. Двома основними елементами концепції свободи є “свобода доступу до держави” і “свобода від держави”.

Перший елемент стосується участі індивідуума у справах держави. В ньому присутній додатковий відтінок “колективності”, із нього впливають права індивідуума на зібрання і на створення своїх організацій.

Другий елемент стосується особистого життя індивідуума і передбачає її всебічну охорону від будь-якого неправомірного зовнішнього втручання. В даному випадку держава в принципі не зобов’язана забезпечувати це право шляхом застосування позитивних заходів. Державні органи зобов’язані втрутитись лише у тих випадках, коли вільне вираження переконань безпосередньо зачіпає права інших індивідуумів або представляє собою пряму загрозу для суспільства” (п. 19) [8].

Таке твердження має сенс і підтверджується тим, що на сьогодні склалось дві концепції свободи, які визначають як ліберальну і соціалістичну. В основі такої спорідненості концепцій лежать гуманістичні погляди філософів ХІХ сторіччя.

Спеціальний доповідач ООН в якості аргументу на користь такого підходу наводить думку Джона Стюарта Мілля з його “Есе про свободу” (1859 рік), в якій автор, розглядаючи сферу свободи людини, зауважив: “По-перше, вона охоплює внутрішню область свідомості, що обумовлює необхідність свободи совісті в найбільш широкому сенсі слова, свободу думки і відчуттів, абсолютної свободи переконань і переконань з будь-яких питань, включаючи практичні, теоретичні і наукові питання, а також питання моральності та богослов’я. Свобода переконань і публікацій своїх думок може, на переконання, підпасти під дію і цього принципу, оскільки вона відноситься до тієї області поведінки індивідуума, яка стосується інших людей; проте, оскільки вона має майже таке ж важливе значення, як свобода думки, і ґрунтується на тому ж фундаменті, вона практично складає з нею єдине ціле.

По-друге, даний принцип припускає свободу смаків і спрямувань, свободу будувати своє життя з врахуванням свого характеру, свободу чинити на свій розсуд, нести відповідальність за наслідки своїх вчинків, не зазнаючи при цьому жодних ускладнень з боку інших людей до тих пір, поки наші вчинки не заповдіюють їм

шкоди, навіть якщо вони вважають нашу поведінку безглуздою, спотвореною або неправильною.

По-третє, з цієї свободи кожного індивідууму, в межах тих самих обмежень, випливає свобода спільного існування індивідуумів, свобода об'єднуватись з будь-якою метою, не заподіюючи шкоди іншим, за умов, що особи, що об'єднуються, є повнолітніми і ніхто їх не примушує і не вводить в оману” (п. 20) [8].

Такий погляд на свободу переважно пов'язується з ліберальною концепцією.

В той же час соціалістична концепція передбачає розглядати свободу як певний припис, вказівку або “директиву, що прописує свободу, спрямовану не стільки на попередження втручання держави в особисте життя індивідуума, скільки на його соціальну інтеграцію у суспільне життя” (п. 21) [8].

Разом з тим, незважаючи на той факт, що концепції свободи були предметом маніпуляцій і використовувались для досягнення політичних цілей, “обидві концепції свободи, якщо розглядати їх позитивні сторони, сприяли розумінню того, що для захисту і заохочення прав людини держава повинна і, з точки зору права, зобов'язана вживати заходів або утримуватись від їх вживання у тих випадках, коли цього потребують інтереси захисту прав людини, або в цілях захисту індивідуумів від неправомірного втручання держави або третіх сторін, або в цілях забезпечення їх ефективної участі в соціальному, культурному, цивільному, економічному і політичному житті суспільства. Таке розуміння стало результатом поєднання ліберальних і соціалістичних ідей в тих областях, де вони зачіпали питання прав людини” (п. 23) [8].

Зазначений підхід до розуміння феномену свободи надає можливість уявити як її природу, так і визначити притаманні їй властивості і межі. Це є суттєвим для розуміння свобод людини, в тому числі і свободи інформації, що є предметом розгляду.

2. Запропонована свого часу ООН юридична конструкція інституту свободи інформації, що врахувала попередні філософські підходи і визначила базові концептуальні основи її розвитку, була значно розширена і доповнена низкою положень міжнародно-правових актів щодо умов, засобів і форм її реалізації, відповідальності і випадків її можливого обмеження. Проте, склад інституту свободи інформації – свобода шукати, одержувати і поширювати інформацію – протягом тривалого часу залишається незмінним.

Ключовим у цьому питанні є положення про те, що свобода інформації передбачає можливість використовувати у відносинах будь-яку інформацію та ідеї (ст. 19) [7], (п. 31) [8].

Для реалізації цього положення міжнародно-правовими актами передбачено поширення дії свободи на три окремі види інформаційної діяльності. Зокрема йдеться про свободу ведення діяльності з пошуку, одержання і поширення інформації. Підкреслимо той факт, що з усіх можливих видів інформаційної діяльності, міжнародно-правовими актами з прав людини визначено тільки ці зазначені три види.

Свобода використання зазначених видів інформаційної діяльності, а саме – пошуку, одержання і поширення інформації, надає можливість в повному обсязі реалізовувати право на вільне вираження свого погляду (п. 2 ст. 19 Пакту 1966 р.) [7]. При цьому здатність особи в повному обсязі реалізовувати свободу інформації є можливою тільки за умов сукупного використання цих видів інформаційної діяльності.

Варто звернути увагу на те, що міжнародно-правовими актами визначаються види інформаційної діяльності на які поширюється свобода, але не визначаються умови і способи її реалізації щодо кожного з цих видів. У той же час, ці види інформаційної

діяльності – пошук, одержання і поширення інформації, мають відмінності, різну спрямованість і правову природу, що є предметом окремого дослідження.

Сьогодні ці види інформаційної діяльності – пошук, одержання і поширення інформації – продовжують відігравати важливу роль у реалізації права на вільне вираження свого погляду в новітніх умовах широкомасштабного використання інформаційно-комунікаційних технологій та, окрім того, сприяють формуванню нових поглядів, підходів і концепцій. І, якщо свобода поширення інформації пов’язується в умовах глобального інформаційного суспільства із подальшим розвитком таких категорій, як “свобода слова” (додаток. до Пакту 1966 р.), “свобода преси” (п. 13) [9], а також “правом на вільне вираження свого погляду” (ст. 19 Пакту 1966 р.), то свобода шукати та свобода одержувати інформацію пов’язуються із становленням і розвитком в міжнародному праві нової концепції – концепції права на інформацію (п. 36) [10].

3. Разом із питаннями щодо його складу, інститут свободи інформації характеризують і інші елементи, зокрема умови, засоби і форми реалізації, відповідальності і випадки можливого обмеження.

3.1. Умови реалізації свободи інформації передбачають передумови та обставини, що обумовлюють її дотримання. За загальними умовами реалізація свободи інформації (свободи шукати, одержувати і поширювати інформацію), відповідно до положень міжнародно-правових актів, повинна відбуватись незалежно від державних кордонів (ст. 19) [7].

Це означає, що:

- свобода шукати інформацію надає можливість особі самостійно і без обмежень вести пошук інформації не тільки на території держави, але й за її межами;
- свобода одержувати інформацію надає можливість самостійно і без обмежень отримувати інформацію від будь-яких національних та іноземних фізичних і юридичних осіб та держав;
- свобода поширювати інформацію надає можливість самостійно і без обмежень поширювати інформацію на території держави та за її межами.

Передбачається, що умови реалізації свободи інформації не повинні залежати від засобів і форм її реалізації.

3.2. Засоби реалізації свободи інформації визначають сукупність способів для її здійснення. Загалом, міжнародне право не обмежує особу у використанні засобів реалізації свободи інформації для пошуку, одержання і поширення інформації (ст. 19) [6]. В якості таких виступають друковані видання, мовні (радіо і телевізійні) і цифрові засоби інформації. Зрозуміло, що із подальшим розвитком і вдосконаленням інформаційно-комунікаційних технологій, такі умови щодо засобів будуть тільки сприяти розвитку свободи інформації.

3.3. Форми реалізації свободи інформації визначають різновиди і способи прийомів для її реалізації. Універсальні міжнародно-правові акти надають широкий перелік форм реалізації свободи інформації. Зокрема, передбачається, що свобода шукати, одержувати і поширювати інформацію може реалізовуватись в усній, письмовій чи друкованій формі, у формі творів мистецтва (художніх формах вираження) чи за допомогою інших засобів на свій вибір (ст. 19) [7], (ст. 13) [11], (ст. 13) [12].

Розширений перелік форм реалізації свободи інформації в міжнародному праві передбачено для окремої групи осіб – інвалідів. Зокрема, “на власний вибір всіма формами спілкування (що включає використання мов, текстів, абетки Брайля, тактильного спілкування, великого шрифту, доступних мультимедійних засобів, так

само як і друкованих матеріалів, аудіо засобів, звичайної мови, декламаторів, а також посилюючих і альтернативних методів, способів і форматів спілкування, включаючи доступну інформаційно-комунікаційну технологію” (ст. 2) [13], що включає “а) забезпечення інвалідів інформацією, призначеної для широкої публіки, в доступних форматах і з використанням технологій, що враховують різні форми інвалідності, своєчасно і без додаткової платні; б) прийняття і сприяння використанню в офіційних зносинах: жестових мов, абетки Брайля, посилюючих і альтернативних способів спілкування і усіх інших доступних способів, методів і форматів спілкування за вибором інвалідів; с) активне спонукання приватних підприємств, що надають послуги широкій публіці, в тому числі через Інтернет, до надання інформації і послуг в доступних та придатних для інвалідів форматах; d) спонукання засобів масової інформації, в тому числі таких, що надають інформацію через Інтернет, до перетворення своїх послуг в доступні для інвалідів; е) визнання та заохочення використання жестових мов” (ст. 21) [13].

Зазначені форми реалізації свободи інформації відображають сучасний стан і рівень розвитку міжнародно-правового регулювання з цього питання.

3.4. Користування свободою інформації (свободою шукати, одержувати і поширювати інформацію) накладає на особу певні обов’язки та особливу відповідальність.

Це положення ґрунтується на нормі щодо встановлення особливих обов’язків та особливої відповідальності за реалізацію права на вільне виявлення своїх переконань (п. 3 ст. 19 Пакту 1966 р.) [7]. Враховуючи, що інститут свободи інформації включено до складу права на вільне виявлення своїх переконань (п. 2 ст. 19 Пакту 1966) [7], на нього, відповідно, поширюються ці зазначені положення щодо обов’язків і відповідальності (п. 2 ст. 19 Пакту 1966 р.) [7], (п. 3 ст. 13 МК-1990) [12].

Варто зауважити, що будучи результатом компромісу, ця норма розглядається в якості такої, що на відміну від більшості інших норм Пакту 1966 р., накладає особливі обов’язки та особливу відповідальність саме за користування правом (п. 37) [8].

3.5. Реалізація свободи інформації пов’язана і з певними обмеженнями. Характеризуючи необхідність і доцільність їх застосування до свободи інформації, варто звернути увагу на кілька наступних положень.

Важливим, при визначенні необхідності введення того чи іншого обмеження, є принцип пропорційності (п. 44) [8]. Принциповим є те, що “правилом у цьому відношенні повинен бути захист свободи, а виключенням – обмеження такої свободи” (п. 44) [8], при цьому “обмеження не повинно ставити під загрозу саме право, а співвідношення між правом і обмеженням, а також між нормою і виключенням не повинно бути змінено у зворотну сторону” (п.17) [14].

Свобода інформації повинна обмежуватись в тій мірі, яка необхідна для досягнення однієї з визначених міжнародно-правовими актами цілей. Обмеження не повинно зводитись лише до заборони з будь-якого конкретного питання.

Кожне з обмежень, сукупність яких визначена міжнародно-правовими актами повинно відповідати визначеним умовам, а саме повинно:

- бути встановлено законом,
- слугувати одній з перерахованих цілей і
- бути необхідним для досягнення такої цілі (п. 41) [8], (п. 15) [14].

Беззастережною є вимога у міжнародно-правових актах про те, що будь-які обмеження повинні бути офіційно закріплені в (національному) законі [7; 11; 12]. І “такий закон повинен містити конкретну вказівку на можливість втручання з боку

правоохоронних органів. Важливе значення має характер нормативного акту. Будь-яке втручання, на підставі лише адміністративних положень, *prima facie* є порушенням статті 19 (Пакту)” (п. 42) [8].

Будь-яке з обмежень свободи інформації, крім того, що повинно бути визначено законом, також повинно слугувати і бути спрямовано для досягнення наступних цілей:

- a) для поваги прав та репутації інших осіб;
- b) для охорони державної безпеки;
- c) для охорони суспільного порядку;
- d) для охорони здоров'я населення;
- e) для охорони моральності населення [7; 11; 12].

Зазначимо, що цей перелік стосовно трудящих-мігрантів та членів їх сімей доповнено кількома пунктами, що визначають додаткові умови і є необхідними [12]:

- f) для цілей попередження будь-якої пропаганди війни;
- g) для цілей попередження будь-якого виступу на користь національної, расової або релігійної ненависті, що представляє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насиллю.

За сучасних умов масштабного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій спостерігається тенденція до можливого розширення кола випадків щодо обмеження свободи інформації на універсальному рівні. На сьогодні, актуальними постають питання щодо свободи шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію у відношенні Інтернету в контексті права на вільне вираження свого погляду. Запропоновано проводити різницю між вираженням поглядів які, зокрема, [14]:

(a) є порушенням міжнародного права, можуть бути кримінально караними та належатимуть забороні (дитяча порнографія; пряме і публічне підбурювання до скоєння геноциду; виступи на користь національної, расової та релігійної ненависті (підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насилля); підбурювання до тероризму), (додамо, що низка з них є вже забороненими міжнародним правом);

(b) не є кримінально караними, проте можуть бути підставами для обмежень та цивільних позовів та

(c) не є кримінально караними, проте викликають занепокоєння з приводу терпимості, моралі і поваги по відношенню до інших.

Отже, такими на сьогодні виступають новітні положення концепції свободи інформації, що ґрунтуються на більш ніж сімдесятирічному міжнародному досвіді розвитку свободи шукати, одержувати і поширювати інформацію.

Варто додати, що тематика, пов'язана з подальшим майбутнім розвитком концептуальних основ свободи інформації, виявилось актуальною і стала одним з ключових тем для дослідження Комісії (з 2006 р. – Ради) з прав людини ООН. Призначення і надання повноважень Спеціальному доповідачу з питання про заохочення і захист права на свободу переконань та їх вільне виявлення (1993 – 2015 рр.) сприяє розвитку концепції свободи інформації.

Важливе значення для її доктринального розвитку мають щорічні доповіді спеціальних доповідачів міжнародних організацій, а також їх щорічні спільні декларації, що разом приймаються Спеціальним доповідачем ООН з питання про заохочення і захист права на свободу переконань та їх вільне виявлення, Представником Організації з безпеки і співробітництва у Європі (ОБСЄ) з питання свободи засобів масової інформації, Спеціальним доповідачем Організації американських держав (ОАД) з питань свободи вираження поглядів та Спеціальним доповідачем Африканської комісії з

прав людини і народів (АКПЛН) з питань свободи вираження поглядів і доступу до інформації (1999 – 2014 рр.).

Сьогодні значну роль у дотриманні положень щодо свободи шукати, одержувати і поширювати інформацію продовжують відігравати міжнародні судові інституції, зокрема Європейський Суд з прав людини, Міжамериканський Суд з прав людини, Африканський Суд з прав людини.

Вартими уваги для розвитку концепції свободи інформації є і пропозиції міжнародних неурядових організацій. Вагомим є внесок міжнародної неурядової організації “Article 19” (“Стаття 19”), що запропонувала комплекс принципів під назвою “Право суспільства знати: принципи законодавства про свободу інформації” [2].

Висновки.

Розглянувши питання, пов’язані із основними положеннями концепції свободи інформації в міжнародному праві, варто зазначити наступне:

- розвиток сучасної концепції інституту свободи інформації відбувається протягом останніх сімдесятьох років;
- загальні концептуальні положення були сформульовані в рамках ООН і полягають у визначенні свободи інформації, її основного принципу, ролі інституту, значенні інституту в розвитку сучасних міжнародних відносин;
- розвиток інституту свободи інформації відбувається в рамках міжнародно-правового регулювання захисту прав людини і основних свобод;
- інститут свободи інформації характеризується з позицій складу свободи інформації, умов, засобів і форм її реалізації, відповідальності та випадків її можливого обмеження.
- важливим аспектом для розвитку свободи інформації виступає зміст інформації;
- на стан міжнародно-правового регулювання інституту свободи інформації впливатиме розвиток інформаційно-комунікаційних технологій і зміст поширюваної інформації.

Використана література

1. Колосов Ю.М. Массовая информация и международное право / Ю.М. Колосов. – М., “Международ. отношения”, 1974. – 168 с.
2. Мендел Т. Свобода информации: сравнительно-правовое исследование / Т. Мендел. – [2-е изд., доп.]. – Париж, ЮНЕСКО, 2008. – 176 с.
3. Созыв международной конференции по вопросу о свободе информации : Резолюция ГА ООН 59 (I) от 14.12.46 г. – Режим доступа : [//www.daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/033/10/IMG/NR003310.pdf?OpenElement](http://www.daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/033/10/IMG/NR003310.pdf?OpenElement)
4. Ермишина Е.В. Международный обмен информацией: правовые аспекты / Е.В. Ермишина. – М. : Международ. отношения, 1988. – 144 с.
5. Днепровский А.Г. Правовые проблемы нового международного информационного порядка / А.Г. Днепровский. – М. : Наука, 1989. – 142 с.
6. Всемирная декларация прав человека 1948 г. – Режим доступа : [//www.daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/045/84/IMG/NR004584.pdf?OpenElement](http://www.daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/045/84/IMG/NR004584.pdf?OpenElement)
7. Международный пакт о гражданских и политических правах 1966 г. – Режим доступа : [//www.daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NL6/600/01/IMG/NL660001.pdf?OpenElement](http://www.daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NL6/600/01/IMG/NL660001.pdf?OpenElement)
8. Резолюция Комиссии по правам человека. Поощрение и защита права на свободу убеждений и их свободное выражение. Доклад Специального докладчика г-на Абида Хуссейна, подготовленный в соответствии с резолюцией 1993/45 Комиссии по правам человека. 19 декабря 1994 г. E/CN.4/1995/32. – Режим доступа : [//www.daccess-ods.un.org/TMP/7821679.71134186.html](http://www.daccess-ods.un.org/TMP/7821679.71134186.html)

9. Резолюции Комиссии по правам человека. Гражданские и политические права, включая вопрос свободы выражения мнений. Доклад Специального докладчика по вопросу о поощрении и защите права на свободу мнений и их свободное их выражение г-на Абида Хуссейна. 29 января 1999 г. E/CN.4/1999/64. – Режим доступа : [//www.daccess-ods.un.org/TMP/980569.4222450.26.html](http://www.daccess-ods.un.org/TMP/980569.4222450.26.html)

10. Резолюция Комиссии по правам человека. Гражданские и политические права, включая вопрос свободы выражения мнений. Право на свободу мнений и их свободное выражение. Доклад Специального докладчика г-на Амбейи Лигабо, представленный в соответствии с резолюцией 2003/42 Комиссии. 12 декабря 2003 г. E/CN.4/2004/62. – Режим доступа : [//www.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?m=85](http://www.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?m=85)

11. Конвенция ООН о правах ребенка 1989 г. – Режим доступа : [//www.daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/552/66/IMG/NR055266.pdf?OpenElement](http://www.daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/552/66/IMG/NR055266.pdf?OpenElement)

12. Международная конвенция о защите прав трудящихся-эмигрантов и членов их семей 1990 г. – Режим доступа : [//www.daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/570/63/IMG/NR057063.pdf?OpenElement](http://www.daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/570/63/IMG/NR057063.pdf?OpenElement)

13. Конвенция о правах инвалидов 2006 г. – Режим доступа : [//www.daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/500/81/PDF/N0650081.pdf?OpenElement](http://www.daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/500/81/PDF/N0650081.pdf?OpenElement)

14. Резолюция Совета по правам человека. Гражданские и политические права, включая вопрос свободы выражения мнений. Право на свободу мнений и их свободное выражение. Доклад Специального докладчика г-на Амбейи Лигабо, представленный в соответствии с резолюцией 16/4 Совета по правам человека. 11 августа 2011 г. A/66/290. – Режим доступа : [//www.daccess-ods.un.org/TMP/4055686.59305573.html](http://www.daccess-ods.un.org/TMP/4055686.59305573.html)

~~~~~ * * * ~~~~~